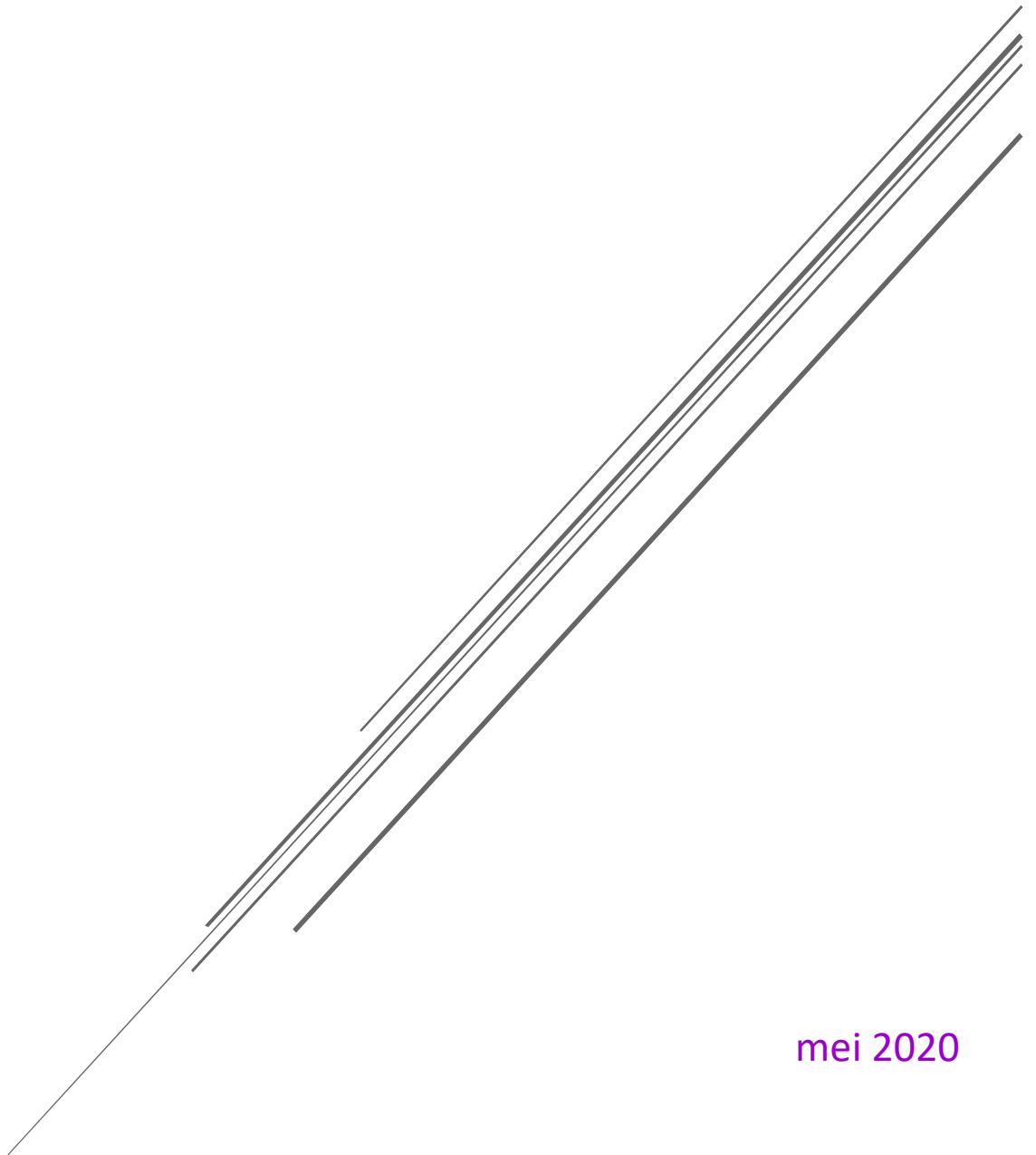

ESG-BELEID

Pensioenfonds Openbare Bibliotheken

mei 2020

Inhoud

1	Inleiding.....	2
2	Visie en overtuigingen maatschappelijk verantwoord beleggen.....	3
2.1	ESG-visie	3
2.2	ESG overtuigingen POB	3
2.3	ESG ambitie POB	3
3	Internationale beleidskaders	4
3.1	Global Compact	4
3.2	OESO richtlijnen	4
3.3	Sanctiewet	5
4	Focus op specifieke maatschappelijke thema's	6
4.1	Do-no-harm	6
4.2	Do good	7
5	Beleidsdoelstellingen	8
6	ESG-instrumenten.....	9
6.1	Uitsluitingsbeleid	9
6.1.1	Due diligence	10
6.2	Betrokkenheidsbeleid	10
6.2.1	Engagementbeleid	10
6.2.2	Stembeleid	11
6.3	ESG-integratie	12
6.4	Impactinvesteringen	12
7	Transparantie en verantwoording.....	13
7.1	Onze contracten met vermogensbeheerders	13
8	Monitoring en evaluatie van beleid	14
8.1	Monitoring	14
8.2	Evaluatie	14
Bijlage 1	De tien principes van het Global Compact.....	15

1 Inleiding

Pensioenfonds Openbare Bibliotheken (POB) hanteert een maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) beleid. Daarbij houdt POB bewust rekening met ESG-factoren (milieu, sociale en governance aspecten) bij de invulling en uitvoering van haar beleggingsbeleid. Daarom wordt het MVB-beleid ook het ESG-beleid genoemd. Het beleid is een belangrijk onderdeel van de beleggingsovertuigingen van het pensioenfonds. POB heeft de overtuiging dat ESG positief bijdraagt aan het risicorendementsprofiel van de beleggingen van het pensioenfonds en aan de maatschappij. Hierbij opereert het pensioenfonds gezien de omvang vanzelfsprekend binnen de invloed, middelen en instrumenten die het heeft. Vanzelfsprekend houdt het pensioenfonds in het beleid rekening met de eisen die de wet stelt aan ESG. Zo belegt het pensioenfonds niet in producenten van clustermunitie of in landen waartegen een wapenembargo loopt. Daarnaast heeft het pensioenfonds een eigen visie op ESG geformuleerd en hanteert het uitgangspunten voor verder invulling van het beleid die belangrijk worden gevonden door de deelnemers. Er wordt o.a. gestemd op aandeelhoudersvergaderingen, worden uitsluitingscriteria toegepast en deelgenomen aan collectieve rechtszaken (class actions).

Het ESG-beleid wordt door het bestuur van het pensioenfonds periodiek gemonitord en geëvalueerd. In dit beleidsdocument is het ESG-beleid van POB geactualiseerd, uitgewerkt en op onderdelen geconcretiseerd. Bijvoorbeeld is uiteengezet welke kaders het pensioenfonds gebruikt voor verantwoord ondernemingsgedrag en de instrumenten die zij inzet om tot een beleggingsbeleid te komen dat past binnen de geldende maatschappelijke normen.

2 Visie en overtuigingen maatschappelijk verantwoord beleggen

2.1 ESG-visie

Het pensioenfonds heeft eind 2018 de visie en overtuigingen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen opnieuw vastgesteld. Hierbij is rekening gehouden met een aantal specifieke maatschappelijke thema's die volgen uit het profiel van de deelnemers van het pensioenfonds, zoals door extern onderzoek in 2017 is vastgesteld. Vanuit dit perspectief zijn specifieke thema's dan ook belangrijk en relevant. Op basis van deze uitkomsten heeft het bestuur in de tweede helft van 2019 het bestaande ESG-beleid geactualiseerd. Het beleid geldt nadrukkelijk voor de lange termijn en is vastgesteld voor een periode van vijf jaar. Concreet betekent dit dat soms wordt gesproken over ambities, waarbij nog niet op dit moment alle ambities zijn gerealiseerd. Waar dit het geval is, wordt dit expliciet toegelicht.

2.2 ESG overtuigingen POB

Het pensioenfonds heeft onderstaande overtuigingen ten aanzien van het ESG-beleid en past deze zoveel mogelijk toe bij de vormgeving en implementatie van het beleid:

- Bedrijven met aandacht voor goed ondernemingsbestuur (governance) leveren uiteindelijk betere financiële prestaties.
- Het toepassen van ESG-integratie (meenemen van duurzaamheidsaspecten) binnen de beleggingsportefeuilles heeft op de lange termijn een neutraal tot positief effect op het risico-rendementsprofiel van de portefeuille.
- Het pensioenfonds is in de positie om zijn belegd vermogen in te zetten om lange termijn thema's na te streven die worden gedragen door, en volgen uit prioritering van de deelnemers. De lange termijn thema's zijn:
  - Solidariteit, waaronder *kansen voor iedereen, leven lang leren en weerbaarheid*
  - Negatieve effecten van klimaatverandering
- Bij het herijken van het ESG-beleid speelt het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid een belangrijke rol, maar het kostenaspect ervan wordt te allen tijde in ogenschouw genomen. Dit wordt onder andere gedaan door te bepalen of de reikwijdte van de ESG-beslissing de omvang van de te maken kosten rechtvaardigt.

2.3 ESG ambitie POB

De ambitie van POB rond verantwoord beleggen bestaat uit twee componenten. Enerzijds wil het pensioenfonds de beleggingsportefeuille zoveel mogelijk vrijwaren van activiteiten die, of gedrag dat het pensioenfonds vanuit zijn normen en waarden, en dus vanuit maatschappelijk perspectief, onwenselijk acht. Hiermee borgt het pensioenfonds het principe van **do-no-harm**. Hiertoe wordt de beleggingsportefeuille periodiek gescreend en kan het pensioenfonds overgaan tot

het uitsluiten van ondernemingen of landen die de meest grove schendingen van internationaal geaccepteerde normen begaan. Het pensioenfonds hanteert een uitsluitingslijst die op kwartaalbasis wordt geactualiseerd.

Anderzijds wil het pensioenfonds positieve impact realiseren: **do good**, bijvoorbeeld door invloed als aandeelhouder via het betrokkenheidsbeleid (engagement en stemmen) in te zetten op thema's die voor het pensioenfonds relevant zijn. Ook onderzoekt POB de mogelijkheden om via de beleggingen positief (impact beleggen) bij te dragen aan de financiering van maatschappelijk relevante activiteiten.

3 Internationale beleidskaders

Vanuit het principe do-no-harm, screent het pensioenfonds het beleggingsuniversum eens per kwartaal op onwenselijk ondernemingsgedrag en op onwenselijke producten. Dit resulteert in een voor POB-specifieke uitsluitingslijst.

Voor ondernemingsgedrag (governance) vormen de principes van het UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO richtlijnen) en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) het toetsingsraamwerk.

3.1 Global Compact

Global Compact is een niet-bindend pact van de Verenigde Naties om bedrijven wereldwijd aan te moedigen een duurzaam en sociaal verantwoord beleid te voeren en verslag uit te brengen over de uitvoering ervan. Het Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

1. *Mensenrechten*
2. *Arbeidsnormen*
3. *Milieu*
4. *Anti-corruptie*

Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (bijlage 1). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, principes van de International Labour Organisation (ILO), de Rio verklaring inzake milieu en ontwikkeling en de VN-conventie tegen corruptie. Het Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen.

3.2 OESO richtlijnen

De OESO richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's van Global Compact ook nog de volgende thema's:

1. *Consumentenbelangen*
2. *Wetenschap en technologie*
3. *Mededinging*
4. *Belastingen*

In de UNGP's is uitgewerkt welke principes multinationale ondernemingen in acht dienen te nemen om mensenrechten in de bedrijfsvoering te borgen. Deze beide raamwerken en genoemde thema's vormen dan ook een belangrijk uitgangspunt voor dit beleid. Het pensioenfonds onderschrijft deze en gebruikt het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad. Het pensioenfonds verwacht van de aangestelde managers en van de ondernemingen waarin het pensioenfonds belegt dat zij conform deze internationale standaarden handelen en dit publiekelijk kenbaar maken.

3.3 Sanctiewet

Het toetsingsraamwerk voor het gedrag van staten wordt gevormd door de Nederlandse sanctiewet (1977) die specifieke verplichtingen geeft aan pensioenfondsen waar het gaat om het naleven van sanctiemaatregelen. Sanctiemaatregelen worden ingezet als reactie op schendingen van het internationale recht of van mensenrechten door regimes die rechtstatelijke en democratische beginselen niet eerbiedigen. De door het pensioenfonds aangestelde vermogensbeheerders dienen te waarborgen dat zij niet beleggen in staatsobligaties uitgegeven door landen waartegen een wapenembargo is uitgevaardigd, niet beleggen in gesanctioneerde (staats)ondernemingen en geen gebruik maken van gesanctioneerde individuen.

4 Focus op specifieke maatschappelijke thema's

Binnen het ESG-beleid staan een aantal maatschappelijke thema's centraal. Een deel van de thema's zet het pensioenfonds in met als doel de "do-no-harm" principes te verankeren (uitsluiting van bedrijven en landen). Hiermee borgt het pensioenfonds beheersing van ESG-risico's. Een ander deel van de thema's zet het pensioenfonds in om invulling te geven aan haar "do-good" doelstellingen. Hiermee streeft het pensioenfonds na om binnen de invloedssfeer en de middelen die het heeft een positieve maatschappelijke bijdrage te leveren.

4.1 Do-no-harm: focus op thema's van OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen

De thema's van het Global Compact vormen al geruime tijd de ruggengraat van ons ESG-beleid. In 2018 heeft het pensioenfonds het IMVB-convenant ondertekend, waarbij de OESO richtlijnen en de bijbehorende thema's centraal staan. Deze thema's vormen dan ook het normenkader voor ondernemingsgedrag. Hiermee geeft het pensioenfonds invulling aan haar principes van do-no-harm. Onderstaand het overzicht van de thema's waarop het pensioenfonds haar ESG-beleid richt, om eventuele negatieve impact, veroorzaakt door ondernemingen in de beleggingsportefeuille, inzichtelijk te maken.

Maatschappelijk Thema Do-no-harm	Maakt onderdeel uit van:		
	OESO richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen	UN Guiding Principles on Business & Human Rights	UN Global Compact
Mensenrechten	√	√	√
Arbeidsnormen	√		√
Milieunormen	√		√
Anti-Corruptie	√		√
Consumentenbelangen	√		
Wetenschap en technologie	√		
Mededinging	√		
Belastingen	√		

Overzicht 1: ESG-thema's in relatie tot internationale normenkaders ter borging van het do-no-harm principe

4.2 Do good en maatschappelijke impact: een positieve bijdrage aan solidariteit en klimaatverandering

Daarnaast wil het pensioenfonds extra nadruk leggen op een tweetal thema's die door het bestuur zijn geprioriteerd, omdat ze voortvloeien uit het profiel van de deelnemers van het pensioenfonds. Dit betreft solidariteit en klimaatverandering. Op deze thema's wil het pensioenfonds ondernemingen op een positieve wijze stimuleren stappen te maken gerelateerd aan deze onderwerpen. Dit doet het pensioenfonds enerzijds door de inzet van haar betrokkenheidsbeleid, anderzijds door daar waar mogelijk en passend bij haar beleggingsbeginselen, in de beleggingsportefeuille de beide thema's te verankeren. In onderstaand overzicht is een verdere uitwerking van deze thema's gegeven. Hierin wordt aangegeven op welke specifieke aandachtsgebieden het pensioenfonds en de ondernemingen waar wordt belegd invulling kunnen geven aan de thema's solidariteit en klimaatverandering.

Thema 1: Solidariteit	Thema 2: Klimaatverandering
Kansen voor iedereen (diversiteit van ondernemingsbestuur, scholing, toegang tot basisbehoeften, leefbaar loon)	Beperking van CO ₂ -emissies
Leven lang leren (scholingsmogelijkheden werknemers, Research & Development)	Investeren in de energietransitie
Weerbaarheid (recht van vereniging, recht op collectieve onderhandeling)	

Overzicht 2: Uitwerking van do good thema's: solidariteit en klimaatverandering in subthema's

5 Beleidsdoelstellingen

Pensioenfonds POB streeft de volgende doelstellingen na met de uitvoering van haar ESG-beleid.

- ESG-risicobeheersing door inzet van do-no-harm principes van het pensioenfonds:
  - Uitsluiting van onwenselijke activiteiten en gedrag van bedrijven en overheden in de beleggingsportefeuille;
  - Meten van ESG-kenmerken van de beleggingsportefeuille zoals ESG-score, CO₂-uitstoot of controverses;
  - Aangaan van dialoog over bovenstaande met aangestelde vermogensbeheerders;
  - Meegeven van ESG-doelstellingen aan aangestelde vermogensbeheerders.

- Vergroten van beleggings- en maatschappelijke kansen door inzet van do good principes van het pensioenfonds, door:
  - Als pensioenfonds op te stellen als betrokken aandeelhouder;
  - De invloed van het pensioenfonds als lange termijn aandeelhouder positief aan te wenden op de thema's klimaatverandering & solidariteit;
  - Bij voorkeur activiteiten te financieren die passen binnen de rendements- en risico-eisen van het pensioenfonds en bijdragen aan sociale- of klimaatoplossingen.

6 ESG-instrumenten

Voor de implementatie van het ESG-beleid zet het pensioenfonds de volgende instrumenten in:

1. **Het voeren van een uitsluitingsbeleid op ongewenst gedrag.** Hieronder vallen ondernemingen en landen die in de categorie van *meest grove en structurele schendingen* van internationale normen vallen. Door toepassing van dit beleid kan het pensioenfonds deze activiteiten niet financieren. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe van do-no-harm en worden ESG-risico's beheerst;
2. **Het voeren van een uitsluitingsbeleid op ongewenste producten** waardoor het pensioenfonds deze producten niet kan financieren. Hiermee geeft het pensioenfonds invulling aan het principe van do-no-harm en worden ESG-risico's beheerst;
3. **Het voeren van een betrokkenheidsbeleid** door als actief aandeelhouder ondernemingsbeleid te verduurzamen. Hierbij kan het pensioenfonds een stembeleid en een engagementbeleid inzetten om de lange termijn waardecreatie van ondernemingen, voor de maatschappij en daarmee lange termijn waardecreatie voor zijn deelnemers te verhogen. Het pensioenfonds zet zijn betrokkenheidsbeleid in om invulling te kunnen geven aan zijn do-good principes;
4. **Het integreren van duurzaamheidsaspecten in de beleggingsbeslissing (ESG-integratie).** Dit kan zijn in de besluitvorming om specifieke vermogensbeheerders wel of niet aan te stellen, maar dit kan ook binnen het beleggingsproces van de vermogensbeheerder plaatsvinden. Het pensioenfonds zet ESG-integratie in om beleggingsrisico's te beheersen;
5. **Het onderzoeken en mogelijk inzetten van impactbeleggen mogelijkheden.** Hiermee streeft het pensioenfonds naast een goed financieel rendement ook een klimaatdoelstelling na. Met impactbeleggen kan het pensioenfonds, naast een financieel rendement ook uiting geven aan de wens om maatschappelijk nuttige projecten te financieren. Het pensioenfonds stelt alleen vermogensbeheerders aan die een lagere CO2-score hebben dan de benchmark;
6. **Het deelnemen aan collectieve rechtszaken (class actions).** Het pensioenfonds neemt deel aan class actions waarmee wordt geprobeerd de financiële schade voor het pensioenfonds, ontstaan door overtredingen van bedrijven, vergoed te krijgen. De deelname aan class actions dient tevens om de corporate governance in het algemeen te verbeteren.

6.1 Uitsluitingsbeleid: het pensioenfonds belegt niet in activiteiten die zij maatschappelijk onwenselijk vindt

Het pensioenfonds zet een uitsluitingsbeleid in om maatschappelijk onwenselijk gedrag of maatschappelijk onwenselijke producten uit de beleggingsportefeuille te weren. Het beleid is van toepassing op alle beleggingscategorieën en is toepasbaar op alle discretionaire mandaten. Alle ondernemingen en landen die niet voldoen aan de normatieve ondergrens sluit het pensioenfonds uit van het beleggingsuniversum. Dat betekent dat de vermogensbeheerders die een specifiek voor het pensioenfonds discretionair mandaat uitvoeren niet in deze ondernemingen mogen beleggen. Het is niet mogelijk om ons eigen uitsluitingsbeleid een-op-een toe te passen op beleggingen van het pensioenfonds in beleggingsfondsen vanwege meerdere participanten. Echter, bij de selectie van een beleggingsfonds wordt het ESG-beleid van de beheerder en/of de ESG-strategie binnen het beleggingsfonds meegewogen in het selectietraject.

Wij sluiten uit op basis van de volgende criteria:

- Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van **controversiële wapens**, waaronder clustermunities, anti-persoonsmijnen, nucleaire wapens;
- Ondernemingen die de in de meest grove en structurele schendingscategorie vallen van **Global Compact** principes, **OESO-richtlijnen** voor Multinationale Ondernemingen of de **UNGPs**;
- Landen waartegen een **wapenembargo** is uitgevaardigd en (staats)ondernemingen die gesanctioneerd zijn.

6.1.1 Due diligence

Bij het screenen van de beleggingsportefeuille wordt een (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu geïdentificeerd. Daarbij wordt de meest ernstige negatieve impact geprioriteerd op basis van ernst, schaal, onomkeerbaarheid en tevens wordt de mate van waarschijnlijkheid meegewogen. Het due diligence onderzoek wordt uitgevoerd en geïmplementeerd door de fiduciair beheerder NN IP in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau Sustainabilitytics. Ondernemingen die volgens Sustainabilitytics vallen in de categorie van meest grove en structurele schendingen en daarmee met de meest ernstige negatieve impact, sluiten wij op voorhand uit van het beleggingsuniversum. Dat betekent dat de door ons aangestelde vermogensbeheerders niet in deze ondernemingen mogen beleggen. Wij publiceren onze uitsluitingslijst. Voor ondernemingen die niet in de hoogste schendingscategorie vallen zetten wij ons betrokkenheidsbeleid in.

6.2 Betrokkenheidsbeleid: het pensioenfonds spoort ondernemingen aan tot duurzame activiteiten via dialoog- en stembeleid

Wanneer het pensioenfonds belegt in aandelen of obligaties van ondernemingen stelt zij zich actief en betrokken op. De wijze waarop dit wordt gedaan is in het betrokkenheidsbeleid. Dit valt uiteen in het *engagementbeleid* en het *stembeleid* dat onderstaand wordt beschreven.

6.2.1 Engagementbeleid: door aangaan van dialoog spoort het pensioenfonds ondernemingen aan tot duurzamer beleid

Het pensioenfonds vindt het belangrijk de dialoog aan te gaan (engagement) met ondernemingen waarin wordt belegd, met als doel een positieve gedragsverandering te realiseren bij de onderneming. Engagement is dan ook een centraal instrument binnen dit beleid. Het pensioenfonds past het engagementbeleid toe op zowel de aandelen, als ook de bedrijfsleningenportefeuilles.

Do-no-harm

Het pensioenfonds wil als ondertekenaar van het IMVB-convenant de thema's van de OESO-richtlijnen via een dialoogprogramma centraal stellen. Wanneer de screening van de beleggingsportefeuille aantoont dat ondernemingen principes op deze terreinen schenden of dreigen te schenden kan het pensioenfonds een dialoog opstarten, met als doel de gedragsschending op te heffen. Het pensioenfonds heeft hierbij oog voor de rol van de onderneming in het remediëren van de schendingen door herstel en/of verhaal mogelijk te maken. Op deze manier beheerst het pensioenfonds financiële, maatschappelijke en reputatierisico's van onwenselijk ondernemingsgedrag. Het IMVB-convenant loopt tot en met 2022. Het pensioenfonds wenst daarom in 2020 te onderzoeken welke kosten, zowel financieel als qua tijdsbeslag, gepaard gaan met de inzet van dit engagementprogramma. Op basis van deze analyse kan het bestuur een weloverwogen

besluit nemen ten aanzien van de eventuele inzet en implementatie van het engagementprogramma. Het pensioenfonds heeft de ambitie om bij een positief besluit een engagementprogramma rond de OESO-richtlijnen ten minste voor het einde van de convenantsperiode toe te passen, maar eerder als mogelijk.

Het pensioenfonds gaat in gesprek met bedrijven waar zij een negatieve impact heeft geïdentificeerd op basis van de screening. Voor de dialoog hanteert het pensioenfonds de volgende doelstellingen:

- De negatieve impact moet worden beëindigd;
- De onderneming moet zorgen voor herstel en/of verhaal voor benadeelden;
- De onderneming moet voldoende maatregelen nemen om toekomstige incidenten te voorkomen;
- De onderneming moet transparant zijn over de genomen maatregelen.

Wanneer blijkt dat de onderneming onvoldoende open staat voor de dialoog of binnen een tijdsbestek van 3 jaar onvoldoende voortgang laat zien, zal het pensioenfonds op aandeelhoudersvergaderingen tegen de herbenoeming van bestuurders stemmen. Daarnaast kan het pensioenfonds besluiten om de onderneming toe te voegen aan de uitsluitingslijst.

Do-good

Ook wil het pensioenfonds het engagementbeleid inzetten specifiek rond het thema *klimaatverandering*, om op deze manier met de onderneming in gesprek te gaan over de kansen en risico's die klimaatverandering op het bedrijfsmodel hebben. Dit kan onder meer gaan over het verder terugbrengen van de broeikasgassen die de onderneming uitstoot. Op deze manier wil het pensioenfonds de kansen en risico's van klimaatverandering beheersen en wil zij een positieve bijdrage leveren aan het probleem van klimaatverandering. Het pensioenfonds wenst daarom in de tweede helft van 2020 te onderzoeken welke kosten, zowel financieel als qua tijdsbeslag, gepaard gaan met de inzet van een engagementprogramma rond klimaatverandering. Op basis van deze analyse kan het bestuur een weloverwogen besluit nemen ten aanzien van de eventuele inzet en implementatie van het engagementprogramma. Het pensioenfonds heeft de ambitie om bij een positief besluit het engagementprogramma rond klimaatverandering in 2021 te gaan opbouwen.

6.2.2 Stembeleid: het pensioenfonds beschermen financiële en maatschappelijke waarde door gebruik van stemrecht

Het stembeleid is erop gericht om stemrechten die aandeelhouderschap met zich meebrengt actief in te zetten. Hiermee worden de financiële belangen van het pensioenfonds en zijn deelnemers beschermd. Het pensioenfonds heeft de mogelijkheid zijn eigen stembeleid inzetten voor de discretionaire aandelenmandaten. Daarnaast wordt het stembeleid ingezet voor de vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds belegt. Voor aandelenbeleggingen via beleggingsfondsen, zoals opkomende markten beleggingen, geldt dat niet het eigen beleid toepasbaar is, maar dat de vermogensbeheerder een eigen stembeleid toepast. Het pensioenfonds tracht bij de aanstelling van nieuwe fondsbeheerders contractueel te verankeren dat zij hun invloed als aandeelhouder aanwenden om de gevolgen van negatieve impact van activiteiten te voorkomen, mitigeren en herstel en/of verhaal te bieden.

Het stembeleid richt zich grotendeels op *goed bestuur* thema's, waaronder de benoeming van bestuurders, beloningsbeleid, fusies & overnames, uitgifte van nieuw aandelenkapitaal en goedkeuring van de jaarrekening. Binnen deze thema's

legt het pensioenfonds extra nadruk op diversiteit van bestuur en gelijke kansen voor iedereen. Daarnaast is er in toenemende mate de mogelijkheid om over (elementen) van het duurzaamheidsbeleid van de onderneming te stemmen. Veelal betreft dit agendapunten die door andere aandeelhouders zijn ingebracht en zich richten op sociale-, milieu- of klimaat thema's. Het pensioenfonds heeft dan ook extra aandacht voor deze categorie agendapunten, specifiek op klimaatverandering, solidariteit en thema's van de OESO-richtlijnen en UNGP's. Het stembeleid van het pensioenfonds is zoveel mogelijk in lijn met nationale en internationale corporate governance codes & richtlijnen. Het stembeleid van het pensioenfonds wordt uitgevoerd door externe gespecialiseerde dienstverleners NN IP en Glass Lewis.

6.3 ESG-integratie: het pensioenfonds beoordeelt ondernemingen op duurzaamheidskenmerken, waaronder CO₂-uitstoot

Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat ESG-integratie op langere termijn zorgt voor een betere risico-rendement verhouding van zijn beleggingen. Vanuit deze gedachte, en waar toepasbaar gezien de beleggingsstrategie, passen de vermogensbeheerders van de beleggingsportefeuille ESG-integratie toe. De wijze waarop dit gebeurt kan verschillen per vermogensbeheerder. Een specifieke vorm van ESG-integratie is het reduceren van de CO₂-emissies van de beleggingsportefeuille. In 2020 wordt onderzocht op welke wijze hier het beste vorm aan gegeven kan worden voor de verschillende beleggingen. Het pensioenfonds heeft als doelstelling om ten minste lagere CO₂-emissies te realiseren van de aandelenportefeuille dan de brede marktindex. Daarnaast wordt onderzocht of het wenselijk is om de reductiedoelstellingen met het verstrijken van de tijd ambitieuzer te maken.

6.4 Impactinvesteringen: het pensioenfonds belegt in kansen die de energietransitie biedt

Het pensioenfonds onderzoekt of er mogelijkheden zijn om binnen het beleggingsbeleid impact beleggen in te passen rond de thema's klimaatverandering en de energietransitie. Het pensioenfonds streeft een structurele blootstelling na naar (klimaat) impactbeleggingen. Momenteel wordt onderzocht op welke wijze het pensioenfonds deze structurele blootstelling het beste kan opbouwen. Naar verwachting zal dit in 2021 gerealiseerd zijn waarna het pensioenfonds streefallocaties in het beleid zal opnemen.

7 Transparantie en verantwoording

Het pensioenfonds legt verantwoording af over de implementatie en uitvoering van haar ESG-beleid aan haar deelnemers. Ten minste eens per jaar wordt verslag gedaan van de uitvoering van het ESG-beleid, inclusief het betrokkenheidsbeleid. Hierin presenteert het pensioenfonds ten minste de uitvoering van het uitsluitingsbeleid, het stembeleid en het engagementbeleid. Daarnaast wil het pensioenfonds transparant zijn over de CO₂-footprint van de aandelenportefeuille door deze jaarlijks te publiceren.

7.1 Contracten met vermogensbeheerders

Het pensioenfonds heeft beleggingsoplossingen geselecteerd die passen bij de lange termijn uitgangspunten van haar beleggingsbeleid, zoals bepaald op basis van een ALM-studie (in de ABTN is dit nader beschreven). Dit uit zich onder andere in de beleggingsdoelstelling en benchmark van de beleggingsfondsen en -mandaten.

Het pensioenfonds houdt bij de selectie van (nieuwe) vermogensbeheerders integraal rekening met de wijze waarop de beheerder financiële en niet-financiële (ESG) prestaties en risico's meeneemt, en hoe het stem- en dialoogbeleid is ingevuld. Dit is soms, maar niet in alle gevallen, onderdeel van de overeenkomst met de vermogensbeheerder.

De door het pensioenfonds aangestelde aandelenmanagers worden formeel eens in de drie jaar geëvalueerd. Hierbij beoordelen het pensioenfonds de behaalde rendementen (absoluut en ten opzichte van de benchmark), de kosten (inclusief transactiekosten), de beleggingsstijl en omloopsnelheid van de portefeuille en andere relevante factoren.

Ieder kwartaal ontvangt het pensioenfonds een rapportage per manager van de fiduciair beheerder. Indien er op basis van actuele tussentijdse ontwikkelingen bij de vermogensbeheerder aanleiding is voor een tussentijdse evaluatie wordt daar actie op ondernomen. De afgesloten contracten met vermogensbeheerders kennen een onbepaalde looptijd. De contracten kunnen te allen tijde met inachtneming van de overeengekomen opzegtermijn worden ontbonden.

8 Monitoring en evaluatie van beleid

Het Bestuur monitort de uitvoering van het eigen ESG-beleid en dat van de aangestelde vermogensbeheerders jaarlijks en evalueert het eigen ESG-beleid ten minste eens in de drie jaar, maar vaker wanneer hiertoe eerder aanleiding is. Dit kan zijn vanwege nieuwe inzichten rondom ESG-risico's in verband met de klimaatverandering, het gebruik van hulpbronnen en het milieu, sociale risico's en risico's in verband met de waardevermindering van activa als gevolg van veranderende regelgeving. Ook kan dit volgen uit nieuwe deelnemers- of bestuursvoorkeuren ten aanzien van maatschappelijke kwesties.

8.1 Monitoring

Het pensioenfonds monitort de aangestelde vermogensbeheerders en de wijze waarop zij het ESG-beleid uitvoeren. Altis, de managerselectie adviseur van het pensioenfonds, speelt hierin een faciliterende rol. Om een goed monitoringsproces mogelijk te maken wordt van de aangestelde vermogensbeheerders ten minste jaarlijks een rapportage over de uitvoering van het ESG-beleid opgevraagd. Hierin vraagt het pensioenfonds een toelichting op:

- De gebruikte methode om potentiële en daadwerkelijke negatieve ESG-impact te identificeren;
- De in de portefeuille aanwezige en potentiële negatieve geïdentificeerde ESG-impact;
- De uitgesloten ondernemingen/landen;
- Het engagementprogramma/stembeleid: ondernemingen, doelstellingen, voortgang, resultaten en vervolg beslissingen.

8.2 Evaluatie

Het pensioenfonds evalueert haar ESG-beleid op de volgende criteria:

- Zijn de overtuigingen en visie nog actueel?
- Wordt voldaan aan bestaande en te verwachten regelgeving?
- Wordt het beleid goed en efficiënt uitgevoerd?
- Draagt uitvoering van beleid bij aan de beleidsdoelstellingen?

Hierbij is van belang dat uit de evaluatie blijkt in hoeverre de uitkomsten effectief zijn en moeten leiden tot bijstelling van het beleid. Dit ESG-beleid is voor een periode van vijf jaar vastgesteld en wordt tussentijds geëvalueerd, ten minste na drie jaar, maar eerder indien nodig.

Bijlage 1

De tien principes van het Global Compact

Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten 1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en 2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen 3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven; 4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren; 5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en 6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu 7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties; 8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en 9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie 10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.